

Сьогодні як ніколи суспільство потребує швидкого й зручного забезпечення важливою, науково достовірною та компактною для сприйняття інформацією. У зв'язку з цим актуалізуються проблеми, пов'язані з підготовкою й укладанням довідкових видань, зокрема енциклопедій. Енциклопедії належать до затребуваних не лише суспільством, а й державою книг. Оскільки саме вони є засобом узагальнення й примноження культурних надбань країни, осмислення здобутків нації, а також концентрацією різноманітної соціальної та наукової інформації. Неабияке значення для утвердження державності народу має розвиток національної енциклопедистики, насамперед створення енциклопедій національного масштабу — особливих книг про історію та сьогодення тієї чи іншої країни.

Така енциклопедія — це візитівка держави, це сума знань про її історію, економіку, політику, культуру, побут, про найвизначніших представників народу, власне, про все значиме на її землі. Це та книга, в якій зібрано реєстр національних надбань і багатств країни; це свідчення її історичних піднесень і падінь; це та скарбниця, в яку нинішнє покоління кладе все неперехідне й істотне, все те, що хоче залишити своїм нащадкам. Національна енциклопедія — це синтез, згусток усього відомого, найкращого на певний момент у певній країні, тому творити таку енциклопедію означає вибудовувати найвищу піраміду знання.

Складна історія України, поділ її території між різними державами, відмінні ідеологічні пріоритети, що панували на цих землях, зумовили наявність кількох енциклопедичних видань національного характеру, зокрема «Енциклопедії українознавства» та «Української радянської енциклопедії». Щоправда, на сьогодні жодна з них не може бути візитною карт-

кою сучасної України, оскільки вони не виконують повною мірою репрезентативної функції — представлення нашої держави у правдивому та всебічному висвітленні як для українського, так і зарубіжного читача. У цьому великі сподівання покладено на «Енциклопедію сучасної України», робота над укладанням якої триває, але опубліковані томи вже отримали схвалення серед читачів.

Важливо, що від цього року «Енциклопедія сучасної України» представлена у мережі Інтернет в онлайн-версії. Це не лише популяризує саме видання, а й є важливим чинником у створенні позитивного іміджу української науки і культури у світі.

Українська національна енциклопедистика покликана сформувати об'єктивне, неупереджене уявлення про нашу державу. Зокрема, про її давню історію, традиції і звичаї, культуру, мову, літературу, тобто про все те, чим українці як політична нація різняться від інших народів світу. На сторінках українських енциклопедичних видань мають бути висвітлені всі ті наукові, культурні, політичні, технічні, економічні, спортивні досягнення і здобутки нашої держави, якими ми, українці, можемо пишатися.

Як відомо, слово «енциклопедія» вживалося у стародавній Греції на позначення обсягу знань, що мав засвоїти кожний освічений громадянин. Нині енциклопедіями називають найавторитетніші видання, що містять стислий виклад найважливіших відомостей з усіх галузей людського знання. Маючи розвинену власну енциклопедичну справу, ми, українці, зможемо нарешті усвідомити, наскільки багата і красива наша країна, наскільки багатогранний і талановитий наш народ. Зрештою, зрозуміти і правильно інтерпретувати, хто ми на цій Землі. Багато націй і держав пишаються своїми енциклопедіями. Кому не відомі такі з них, як «Британіка», «Ларус», «Энциклопедический словарь» Брокгауза і Єфрона. Україна також має значні здобутки в енциклопедичній справі. Саме висвітленню їх і присвячено цей випуск.

В українській енциклопедистиці виділяють три історичні етапи її розвитку. Перший — початки українських енциклопедичних видань, другий — енциклопедичні видання радянської України та української діаспори, третій етап — енциклопедичні видання періоду незалежності нашої держави. Загальний масив енциклопедичних видань складають довідники різного типу. Більшість сучасних енциклопедій одночасно призначені як для кваліфікованого читача і можуть використовуватись у його фаховій, науковій чи виробничій діяльності, так і для масового читача, який має на меті лише отримати коротку довідку з певного питання, що його зацікавило.

Однак існують й енциклопедії, які мають обмежене цільове призначення та сферу використання, задовольняють запити лише масового читача, оскільки їх матеріал має яскраво виражений науково-популярний характер. В цілому читацька адреса енциклопедій доволі широка, її можна поділити на кілька категорій. Перша — дитячий читач, для якого створюють дитячі енциклопедії; окремі довідники для цієї категорії можуть

бути призначені певним віковим групам дітей. Друга — це фаховий читач, спеціаліст окремої чи кількох галузей знань, який звертається до енциклопедії за довідкою, необхідною у його професійній, практичній діяльності. Третя — масовий читач, який користується переважно енциклопедіями, що подають довідкові матеріали з усіх без винятку галузей знань та практичної діяльності або науково-популярними довідниками конкретнішого змісту.

Енциклопедії — це зручні в користуванні книги. Зручності читання їм надають особливості структури (розташування матеріалу), залежно від якої енциклопедії бувають *алфавітними*, *тематичними* і *алфавітно-тематичними*. В алфавітних енциклопедіях всі статті розміщені за абеткою їхніх назв, що забезпечує читачам зручність пошуку необхідної довідки. Тематичні енциклопедії мають розташування матеріалу відповідно до системи, яка є загальноновизнаною в певній галузі знань чи практики, або за хронологією. Алфавітно-тематичні енциклопедії мають складну побудову: великі за обсягом розділи, що висвітлюють наукові проблеми у тій чи іншій системі, поєднані зі словниковою частиною, побудованою за алфавітом.

Крім цього, енциклопедії бувають різними залежно від характеру інформації в них. Зокрема, виділяють *універсальні* (з усіх галузей знань), *галузеві* (про окремі галузі знань), *спеціалізовані* (про окремі напрями в межах тих чи інших галузей знань; окремий тип спеціалізованих видань — це персональні енциклопедії про окремих видатних осіб) та регіональні, або краєзнавчі (про частину світу, країну, регіон, населений пункт) енциклопедії. Енциклопедичні видання диференціюють також за розміром — *великі*, *малі*, *короткі*; за формою — *паперові* і *цифрові*; у свою чергу, паперові поділяють на настільні, портативні і кишенькові залежно від видавничих форматів. Різними бувають і енциклопедичні статті залежно від характеру викладу матеріалу — статті-огляди, статті-довідки, біографічні статті тощо. Та спільними в енциклопедично-довідкових виданнях є такі ознаки: 1) доступність викладу матеріалу для якомога більшого кола читачів, 2) наукова чіткість та послідовна логіка викладу матеріалу, 3) об'єктивність і неупередженість у висвітленні фактів і явищ, оперування достовірними сентенціями.

Сьогодні домінують на українському книжковому ринку видання галузевого типу, зокрема ті, що представляють сферу гуманітарних дисциплін. Переважну більшість українських енциклопедій побудовано на алфавітній системі упорядкування матеріалу. Невелику частину енциклопедій упорядковано за тематичним принципом, коли статті систематизовано відповідно до об'єднувачого чинника — спільної тематики. Є й видання, в яких поєднано алфавітну систему подання матеріалу з тематичною. Українські енциклопедії бувають такими, що підготовлені колективом укладачів, а є авторські енциклопедії, укладені однією особою. Енциклопедії, написані одним автором, не позбавлені відтінку суб'єктивності. Прикметно, що більшість вітчизняних енциклопедій написано українською мовою; незначну частину з них — російською. Окрім того, серед українсько-

мовних енциклопедій, зокрема й сучасних, є такі, що укладені відповідно до старих (нині вже не чинних в Україні) правописних норм.

Загалом гама українських енциклопедичних видань широка і складна. Та найважливіше, що сукупно всі вони охоплюють великий обсяг довідкової інформації та дозволяють оптимально задовольняти потреби читачів різного рівня та різноманітних зацікавлень. Насамкінець, варто зауважити, що наявність в Україні значної кількості опублікованих фахових енциклопедій, зокрема й колективами науковців Національної академії наук України, свідчить про те, що такі видання викликають зацікавленість та посилену увагу науковців, видавців, читачів, а поява національних україноцентричних енциклопедій, підготовка яких посідає пріоритетне місце у сфері інформаційного забезпечення держави, є ознакою того, що розвиток академічної енциклопедичної справи є актуальним і має велике значення для престижу країни.

Я.С. ЯЦКІВ, М.Г. ЖЕЛЕЗНЯК